

Recenzje

Marja Holmila „COMMUNITY PREVENTION OF ALCOHOL PROBLEMS”

Katarzyna Dąbrowska
Zakład Badań nad Alkoholizmem i Toksykomaniami
Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie

Marja Holmila jest redaktorem książki, która koncentruje się na dwóch zagadnieniach: społeczności lokalnej jako systemie zapobiegania problemom alkoholowym i sztuce planowania i organizowania projektów prewencyjnych w społecznościach lokalnych. Praca skierowana jest głównie do profesjonalistów, nauczycieli i studentów, którzy specjalizują się w zapobieganiu uzależnieniom od alkoholu, narkotyków, nikotyny i innych substancji. Jest ona zbiorem rozważań teoretycznych na temat różnych aspektów działania w społeczności lokalnej przy uwzględnieniu specyfiki problemu alkoholowego. Rozważania teoretyczne ilustrują konkretne przykłady działań. W książce opisane zostały doświadczenia projektu Lathi, który został zainicjowany przez naukowców z Social Research Institute of Alcohol Studies. Poszczególne rozdziały książki zostały napisane przez różnych badaczy. Wśród autorów znaleźli się: Pekka Sulkunen, Jussi Simpura, Pekka Sillanaukee, Kari Haavisto.

Książka zaczyna się rozważaniami na temat zasadności umieszczenia projektu w społeczności lokalnej, podczas gdy coraz częściej mówi się o tym, że społeczności nie istnieją we współczesnym, zindywidualizowanym świecie. Jeżeli społeczność definiujemy jako grupę ludzi, którzy mają poczucie wspólnego bycia i działania i są gotowi do spontanicznych działań na rzecz społeczności, to według Marji Holmila mówienie o wspólnocie jest jak najbardziej uzasadnione.

Ważnym problemem poruszonym w pracy jest wybranie jako formuły działań promocji, bądź prewencji. Obydwa terminy towarzyszą programom realizowanym w społecznościach lokalnych. Prewencja wiąże się z wybraniem jednego, najbardziej ważkiego, bądź nagłośczonego problemu i skupieniem się wyłącznie na nim. Może

---

Holmila M. (ed) (1997): Community Prevention of Alcohol Problems. Macmillan Press Ltd, London. 1997.

prowadzić do naznaczenia grupy ludzi, którzy dotknięci są owym problemem. Przy wszystkich swoich ograniczeniach prewencja daje wymierne, mierzalne rezultaty.

Promocja z kolei polega na zachęcaniu ludzi do aktywizowania własnego potencjału w celu poprawy zdrowia. Może przynieść niezamierzone pozytywne rezultaty. Ograniczenia polegają na tym, że jej cele są zbyt szeroko zakrojone i trudno je sformułować w sposób operacyjny. Wybranie którejś z form działania wymaga gruntownego rozważenia, która z nich będzie bardziej odpowiednia ze względu na zamierzone rezultaty.

Celem działania w społeczności jest nie tylko zmiana zachowań związanych z alkoholem, ale także oddziaływanie na społeczne agendy w celu zmiany sposobu postrzegania przez nie problemu alkoholu. Społeczne opinie i ustosunkowania wobec alkoholu są jednocześnie przedmiotem i narzędziem lokalnych działań. Lokalne działania zaś powinny być postrzegane jako uczestnictwo w procesie definiowania i konstruowania problemu alkoholu.

Autorzy bardzo szeroko i wyczerpująco opisują doświadczenia projektu zapobiegania problemom alkoholowym, który był realizowany w Lahti. Jego głównym celem było ustalenie, jak kluczowe dla życia społeczności osoby postrzegają problem alkoholu, rozszerzenie wiedzy wśród lekarzy na temat problemów związanych z alkoholem, wprowadzenie interwencji kryzysowych do praktyki klinicznej, praca z młodzieżą, organizacja warsztatów edukacyjnych i stworzenie grup wsparcia dla rodzin alkoholików.

W ramach projektu podjęto szeroko zakrojone działania edukacyjne; zainicjowano badanie, którego celem było wprowadzenie krótkiej interwencji do praktyki placówek podstawowej opieki zdrowotnej i monitorowanie całego procesu; podjęto próby wpływu na otoczenie pijących, zorganizowano działania skierowane do młodzieży, a także zajęto się problemem szkodliwego wpływu alkoholu na życie rodzin i bliskich osób pijących.

Działania edukacyjne powinny być połączone z innymi strategiami, działaniami, gdyż w oderwaniu nie przynoszą pożądanych rezultatów. Do tych innych działań można zaliczyć wszystkie inicjatywy, dzięki którym wpływa się na środowisko osób pijących. Poza tym istotne jest, by edukacja nie stała w opozycji do doświadczeń osób, do których jest skierowana. Według M. Montonen dwa czynniki podnoszą efektywność edukacji: wspieranie kampanii edukacyjnej bezpośrednimi kontaktami, interakcjami, a także dobieranie treści komunikatów z uwzględnieniem potrzeb i zainteresowań tych, do których kierujemy nasz komunikat. Pomimo niskiej efektywności edukacji nie należy jej wyłączać z programów prewencyjnych. Należy pamiętać o tym, że formą edukacji jest również informowanie społeczności o zamierzonych działaniach i postępowaniu w ich realizacji.

W Lahti podjęto szereg działań edukacyjnych. Jednym z najciekawszych według mnie był Liquor Weeks, zorganizowany w miejscowej bibliotece. Zamysł oparty był o ideę działania, które bierze pod uwagę zainteresowania i potrzeby osób, do których jest skierowane. W bibliotece rozdawano ulotki, magazyny, a także pożyczano książki i taśmy video o tematyce prewencyjnej. Każdy wypożyczał materiały, które go

interesowały, wybierał coś ważnego, istotnego dla siebie. Tematyka dostępnych opracowań była bardzo zróżnicowana: informacje o szkodach zdrowotnych, leczenie, problemy związane z piciem, kontrola picia, itd. Warto tu wspomnieć, że w 1999 roku 55% mieszkańców Lahti było zarejestrowanych w bibliotece. Wybranie biblioteki jako miejsca działania było znaczące także ze względu na możliwość dotarcia do szerokiej rzeszy odbiorców.

Kolejnym tematem podjętym w książce są krótkie interwencje, czyli terapeutyczna lub prewencyjna działalność, podejmowana niekoniecznie przez osoby wyspecjalizowane w leczeniu uzależnień. Badania, które były publikowane w ciągu ostatnich dziesięciu lat, pokazują, że metoda ta jest bardzo cenna zarówno ze względu na efekty, jakie przynosi jej stosownie, jak i na niskie koszty. Główne bariery, na jakie trafia krótka interwencja, to brak wiedzy lekarzy, strach pacjentów przed naznaczeniem oraz brak odpowiednich narzędzi diagnostycznych.

W Lahti zainicjowano badania interwencyjne, których celem było rozszerzenie wiedzy o problemach zdrowotnych związanych z alkoholem, ustalenie z jaką częstotliwością osoby nadużywające alkoholu zgłaszają się do placówek podstawowej opieki zdrowotnej, wprowadzenie krótkiej interwencji do praktyki placówek leczniczych i ewaluowanie jej efektów.

Innym problemem jest otoczenie osób pijących, które ma wpływ na dostępność alkoholu. Według autorów dostępność alkoholu jest jednym z ważniejszych czynników, które mają wpływ na zwyczaje pijących. Jednocześnie członkowie społeczności lokalnych mają niewielki wpływ na to, gdzie i po jakich cenach będzie sprzedawany alkohol.

W Lahti postanowiono zająć się przede wszystkim problemem przemocy i awantur pozostających w związku z alkoholem. Społeczność lokalna zadeklarowała, że będzie wspierać policję i personel restauracji w utrzymywaniu porządku i zapobieganiu sytuacjom przemocy.

Zagadnieniem, któremu poświęcono bardzo wiele uwagi, jest oddziaływanie na młodzież. Jest ono szczególnie trudne z tego względu, że młodzież jest zarzucana sprzecznymi komunikatami na temat alkoholu, np. z jednej strony mówi się o szkodliwości alkoholu, a z drugiej – alkohol się reklamuje. Według autorów szczególnie istotne jest oddziaływanie na nastolatków w wieku od 14 do 15 roku życia. Jest to wiek odejścia od zorganizowanych przez dorosłych form rozrywki do organizowania sobie samemu wolnego czasu oraz czas osłabienia kontroli rodziców nad życiem dziecka.

W Lahti przeprowadzono badania na próbie młodzieży w wieku 14 lat. Okazało się, że połowa chłopców i 41% dziewczyn nie piło jeszcze alkoholu. Przynajmniej raz w tygodniu piło alkohol 8% dziewcząt i 6% chłopców. Najbardziej popularnym napojem wśród chłopców było piwo, a wśród dziewcząt – wino.

Jedną z form działań skierowaną do młodzieży był serwis uliczny Mono, który składał się z wolontariuszy i pracowników socjalnych. Osoby te w każdy piątek patrolowały ulice miasta, pomagając napotkanym nastolatkom (budzenie śpiących i podwożenie do domu, zapobieganie sytuacjom przemocy, udzielanie poinyoty me-

dycznej). Powołano również projekt pod nazwą Crazy Girls skierowany wyłącznie do dziewcząt znanych z nocnych dyżurów serwisu Mono. Udziałem nastolatek włączonych do projektu były różne doświadczenia z alkoholem: od pierwszego upicia się po regularne picie. Celem tego działania było rozwinięcie umiejętności społecznych dziewczyn i ich zdolności do współpracy z innymi. W projekt zostali włączeni również rodzice, którzy spotykali się z terapeutami rodzinnymi.

Autorzy publikacji zwrócili również uwagę na negatywne konsekwencje picia dla rodzin i bliskich osób, które nadużywają alkoholu. Zagadnienie to często pomijane jest przy konstruowaniu programów prewencyjnych. Najwięcej uwagi poświęca się wpływowi alkoholu na zdrowie pijącego i umieralność osób nadużywających alkoholu.

W Lahti przeprowadzono wywiad telefoniczny na próbie osób powyżej 18 roku życia. Respondenci byli pytani o to, czy mają bliską osobę, która w ich opinii za dużo pije; jeżeli tak, to kim jest ta osoba: członkiem rodziny, krewnym, przyjacielem, czy kolegą; czy picie tej osoby ma wpływ na ich życie. Prawie połowa respondentów powiedziała, że ktoś z ich bliskich za dużo pije. Częściej kobiety wskazywały, że wśród ich bliskich jest taka osoba; także kobiety częściej zauważały większy wpływ tych osób na swoje życie.

W ofercie skierowanej do rodzin i bliskich osób pijących znalazły się: doradztwo i grupy samopomocowe. Członkowie rodzin osób pijących mieli szansę na spotkanie się z terapeutą i przepracowanie wspólnie z nim swoich emocji.

Bardzo interesująco Marja Holmila i Jussi Simpura opisali proces ewaluacji projektu. Wśród wytycznych dotyczących ewaluacji znalazły się: propozycja łączenia metod ilościowych i jakościowych, uzgadnianie na drodze konsultacji pomiędzy ewaluującymi, a osobami bezpośrednio zainteresowanymi projektem kryteriów sukcesów i porażki. W ramach ewaluacji projektu poszukiwano odpowiedzi na pytania o widoczność projektu w lokalnych mediach, jak wiele osób i z jakich kategorii społecznych zostało objętych projektem, czy zmieniła się percepcja alkoholu jako problemu społecznego, czy zmieniła się wiedza na temat alkoholu, czy zmieniły się statystyki spożycia alkoholu i szkód związanych z alkoholem, czy zaszły jakieś zmiany we wzorach picia, czy doświadczenia związane z projektem zostały rozpowszechnione.

Książka ta jest skarbnicą wiedzy na temat teoretycznych i praktycznych zagadnień związanych z projektami zapobiegania różnym problemom społecznym. Może stanowić doskonałe źródło inspiracji dla osób, które zajmują się prewencją, bądź planują w przyszłości się nią zająć.